

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25x1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(35x1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק,				
		השירה העברית במאה ה־20)	—	(20x2)	—	40 נקודות
						<u>100 נקודות</u>
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- (2) אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

**ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!**

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עַקִּיבָא הֵיְתֵה בֵּת.
 אָמְרוּ לוֹ הַכִּלְדָּיִים: ¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפֶה,
 מִכִּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
 הִיָּה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה, ² נִעְצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
 קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שֶׁנִּנְעָצָה] בְּעֵינָיו שֶׁל נָחֵשׁ.
 בְּבִקְרָה, כְּשֶׁנָּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרַף וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אָבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
 אָמְרָה לוֹ: בְּעָרְבַּ בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעֲדָה,
 וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
 קִמְתִּי, נָטְלָתִי אֶת מְנַתִּי שֶׁנִּתְתַּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצְוָה עָשִׂיתָ.
 יָצָא רַבִּי עַקִּיבָא וְדָרַשׁ: "וּצְדָקָה תַצִּיל מִמָּוֶת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלָא מִמִּיתָה עֲצֻמָּה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

תאר שניים מן הניגודים במעשה חכמים זה, והסבר את תרומתם לבניית המשמעות של מעשה החכמים.

סיפור קצר**2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב**

בקטע שלפניך מתוארים הקבורה של מארפה והרגעים שאחרי הקבורה. קרא את הקטע, וענה על השאלה שאחריו. ארבעה גברים נשאו את הארון לבית העלמין. אך לא בשכר, אלא מפני הכבוד. הלכו אחרי הארון שתי זקנות, פושטי יד, שני משוגעים [...] ויעקב שמח מאוד, שהכול הולך כך, למישרין, כמנהג וכדרך הארץ, ובזול. [...] משנפרד פרידה אחרונה ממארפה, מישש בידו את הארון והרהר: "מלאכה נקייה!" אך כשחזר מבית העלמין, תקפו שממון עז. היה, כביכול, לא בקו הבריאות: נשימתו חמה הייתה וכבדה, רגליו רפו, והצמא הציק לו. ולפתע פתאום החלו לעלות על ליבו הרהורים והגיגים שונים. תיאורים אלה מעידים על שלב בתהליך השינוי של יעקב. הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך הצג דוגמאות משלבים שונים בתהליך השינוי של יעקב.

3. סיפור עברי קצר

הסביבה החברתית והעולם הפנימי של דמויות ביצירות ספרות רבות הם גורמים המשפיעים על התנהגותן (על מה שהן עושות ועל מה שאינן עושות). איזה מן הגורמים האלה משפיע על ההתנהגות של הדמות המרכזית בסיפור עברי קצר שלמדת? הסבר והדגם את דבריך.

פרק שני – יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-11.

יצירות מאת עגנון**4. תהלה**

לפניך קטע מפתחת הנובלה "תהלה". קרא אותו וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מעשה והלכתי לבקר חכם אחד מחכמי ירושלים שהיה דר סמוך לכותל המערבי ולא מצאתי את הבית. מצאתי לאישה אחת באה בפח מים ושאלתי אותה. אמרה לי, בוא ואראך. אמרתי לה, אי את צריכה לטרוח, אמרי לי היכן אפנה ואלך לי. חייכה ואמרה לי, מה אכפת לך אם זקנה זו תזכה במצווה. אמרתי לה, אם מצווה היא זכי בה, אבל תני לי פח זה שבידך. חייכה ואמרה, למעט את המצווה אתה מבקש. אמרתי לה, לא למעט את המצווה אני מבקש, אלא למעט את טרחתך. אמרה, לא טורח הוא, אלא זכות הוא, שנתן הקדוש ברוך הוא כוח לבריותיו להביא צורכיהם בידיהם.

א. מה אפשר ללמוד על אופייה של תהילה מן הקטע שלפניך? הסבר והדגם את דבריך. (15 נקודות)

ב. מוטיב המים בא לידי ביטוי בקטע זה.

הבא מן הנובלה עוד דוגמה למוטיב המים, והסבר את משמעותו בנובלה. (20 נקודות)

5. והיה העקוב למישור

מוטיב הבית הוא מוטיב מרכזי בנובלה "והיה העקוב למישור".

תאר את ההתפתחות של מוטיב זה בנובלה הן בקורותיו של מנשה חיים, הן בקורותיה של קריינדל טשארני.

6. סיפור פשוט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את הטיפול של ד"ר לנגזם בהירשל, והסבר מדוע הוא בוחר לטפל בו באופן זה. (20 נקודות)

ב. על פי סיום הרומאן, האם לדעתך הטיפול בהירשל אכן הצליח והוא נרפא משיגעונו? הסבר והדגם את דבריך.

(15 נקודות)

דרמה

7. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. על פי המחזה, מה מאפיינ את היחס של החברה בישראל כלפי ניצולי השואה? הסבר את דבריך ובסס אותם על

שלוש דוגמאות מן המחזה. (25 נקודות)

ב. האם לדעתך היחס כלפי ניצולי השואה בימינו דומה ליחס כלפיהם במחזה?

נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

בטרגדיה זו מתוארים שני מפגשים בין קריאון לבין הימון: לפני מותה של אנטיגונה ואחרי מותה.

א. תאר את המפגש הראשון בין קריאון להימון, והסבר מה מלמד מפגש זה על קריאון. (22 נקודות)

ב. לקראת סיום המחזה השליח מתאר את המפגש השני בין קריאון להימון. לדעתך, האם מפגש זה חושף צדדים

חדשים של קריאון? הסבר והדגם את דבריך. (13 נקודות)

9. בית בובות / הנריק איבסן

היחסים בין הדמויות במחזה "בית בובות" באים לידי ביטוי באמצעות ניגודים – אקטיביות לעומת פסיביות, חירות

לעומת שעבוד, קול לעומת שתיקה ומרחב ציבורי לעומת מרחב פרטי.

הסבר והדגם כיצד שניים מן הניגודים האלה באים לידי ביטוי ביחסים בין נורה לבין טורוולד הלמר.

10. אויב העם / הנריק איבסן

העיתונאי בילינג, קפטן הורסטר, פטרה ומר קיל הם דמויות משנה במחזה "אויב העם".

בחר בשלוש מן הדמויות האלה, תאר את מערכת היחסים בין כל אחת מהן לבין ד"ר שטוקמן, והסבר את תפקידיהן

במחזה.

11. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את השינוי שחל ביחס של בני המשפחה של איל כלפיו לאורך המחזה. (15 נקודות)

ב. השינוי שחל ביחס של המשפחה של איל כלפיו מקביל לשינוי שחל בחברה בגילן. הסבר והדגם קביעה זו.

(20 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

שים לב: בפרק זה (שאלות 12-19), עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 12-15), ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה-20 (שאלות 16-19).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 12-15.

פיוט

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אל נורא עליקה / משה אבן עזרא

אל נורא עליקה.

המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 1 מתי מספר קרואים. לך עין נושאים. מחרוזת 5 זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.

ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה: בקדם ותחלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 2 שופכים לך נפשים. מחה פשעם וכחשם. מחרוזת 6 קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.

והמציאם מחילה. בשעת הנעילה: לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 3 היה להם לסתרה. וחלצם ממארה. מחרוזת 7 תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.

וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה: בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 4 חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם. מחרוזת 8 מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.

עשה בהם פליה. בשעת הנעילה: בשורו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

א. מה הן הבקשות במחרוזת השישית בפיוט? הסבר את הכינויים שבמחרוזת זו. (12 נקודות)

ב. הסבר והדגם את הקשר בין הבקשות שבמחרוזת השישית ובין הפיוט כולו. (8 נקודות)

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת נגערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתגערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתגערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
הי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

תאר את ההקבלה בין הציפור ובין הנשמה, והסבר את התפקיד של הקבלה זו בשיר.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ - עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קזר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

הסבר כיצד מוטיב הלבוש והצבעים קושר בין השקיעה ובין מות יקותיאל.

הדגם את דבריך.

שירת ביאליק

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶיךָ / חיים נחמן ביאליק

בית 1
הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶיךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֹת,
וְהִי חִיקֶיךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קוֹרְתִּי הַנְּדָחוֹת.

בית 2
וּבְעֵת רַחֲמִים, בִּין־הַשְּׂמֻשׁוֹת,
שְׂחִי וְאַגַּל לְךָ סוּד יְסוּרֵי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם נְעוּרִים –
הֵיכֵן נְעוּרֵי?

בית 3
וְעוֹד רַז אֶחָד לְךָ אֶתְנֶדָה:
נִפְשִׁי נִשְׂרָפָה בְּלִהְבָּה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם –
מֵה־זֹאת אֶהְבֶּה?

בית 4
הַכּוֹכָבִים רְמוּ אוֹתִי,
הֲיֵה חֵלוֹם – אֵךְ גַּם הוּא עֶבֶר;
עֲתָה אֵין לִי כְלוּם בְּעוֹלָם –
אֵין לִי דָבָר.

בית 5
הַכְּנִיסִינִי תַּחַת כְּנָפֶיךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֹת,
וְהִי חִיקֶיךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קוֹרְתִּי הַנְּדָחוֹת.

בשיר זה הבית הראשון והבית האחרון זהים, אולם לאחר קריאת שלושת הבתים האמצעיים אפשר להבין את הבית האחרון בדרך שונה.

האם אתה מסכים עם קביעה זו? נמק והדגם את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 16-19.

16. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יושבֵי בֵיתְךָ / איתמר יעוז־קסט

בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ
רְצִיתִי לְשַׁבֵּת,
אךְ בֵּיתְךָ יוֹשֵׁב בְּתוֹכִי,

וְאוֹלָם
אֲנִי רַק כָּעֵת הַגְּעֵתִי
לָעֵת כִּי סוֹגְרִים כְּבָר אֶת הַשֵּׁעַר
כְּמַעֲשֵׂה לְוִיִּים בִּימֵי־קָדָם
כְּתָם קָרְבָן הַמִּנְחָה,

וְכָעֵת
אֵינְנִי יוֹדֵעַ
מָה עָלַי לְבַקֵּשׁ?

אִם כֵּן,
מָה לִּי אֲבַקֵּשׁ
בְּשַׁעַת בֵּין־עַרְבִים זֶה
לְבַד מִמַּחְשְׁבוֹת עַל־אוֹדוֹתֶיךָ,

בְּעוֹד צֶלֶךְ
כְּרוֹךְ עַל יְדֵי־מִינִי
וּמְטֻלְטֵל בְּתוֹכִי בֵּית: בְּלִי קִירוֹת, בְּלִי חִלּוֹנוֹת וְדָלֵת.

א. הסבר והדגם כיצד בא לידי ביטוי בשיר המתח בין קרבה לבורא ובין ריחוק ממנו.

ב. תאר את הקשר בין האדם ובין בורא עולם בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו". (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

טרקטורים / רוני סומק

בית 1 הַבָּנִים שֶׁל דוֹקטוֹר מְנַגֵּלָה מוֹכְרִים טְרַקטוֹרִים

בְּדֶרֶךְ שֶׁבִין מִינְכֹן לְשֵׁטוּטְגֵרְט.

מִי שֶׁיִקְנֶה אוֹתָם יַחְרֵשׁ אֶת הָאֲדָמָה,

יִשְׁקָה עֵץ,

יִצְבַּע בְּאָדָם אֶת רַעְפֵי הַבַּיִת

וּבִפְסֵטִיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אִיךָ תִזְמְרֶת הַמְסֻבָּאָה

מְצַבֵּת עַל הַרְחֻבָה כְּחִילִי בְדִיל בְּחֵלוֹן רְאוּהָ.

בית 2 בְּמִכּוֹן הַיְפֵי שֶׁל הַהִיסְטוֹרִיָה יוֹדְעִים לְסַרֵק בְּלוֹרִית

אֶפְלוּ בְשִׁעְרָה שֶׁל

מְפֻלָצֵת.

א. הסבר את הקשר בין שם השיר ובין הרעיון המרכזי בו. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר את הקשר בין השם של השיר שבחרת ובין הרעיון

המרכזי שלו. (8 נקודות)

זוגיות

18. לפניך שיר ב, המתחיל במילים: "נפרדנו כך", מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֵּל בֵּינֵנוּ כְּחֹמֶה.
זֹאת הַטְּפָה שְׁעַל יְדֵי נֹתְרָה לִי
טֶפֶת סִגְרִיר וְדָאִי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדֹר הָזֶה הַבְּכִי הוּא כְּלָמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֶהְבָּה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילֹת הַחֶסֶד
אָדִישׁ וְגַא הוּא לֹא יוֹרִיד דְמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֶרְחֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנֵי אֵיזָה הַלֶּךְ, וּמִנְגֵד
הָעֶרְפֵּל תְּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאַיִן בְּלִבֵּי חֲדָוָה חוֹגְגֶת?
אוּלֵי, בְּכָל זֹאת, זוֹ הֵיְתָה דְמָעָה.

- א. מהי הביקורת הבאה לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך.
האם לדעתך ביקורת זו רלוונטית גם למציאות ימינו? נמק והדגם את דבריך. (12 נקודות)
- ב. כיצד נושא הזוגיות בא לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר והדגם את דבריך.
בתשובתך כתוב גם על אמצעי אומנותי אחד המסייע לעצב נושא זה. (8 נקודות)

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

פגומים / ארו ביטון

על סף חצי בית בארץ ישראל
 עמד אבי
 מצביע לצדדים ואומר:
 בהריסות האלה
 נבנה פעם מטבח
 לבשל בו זנב לזיתן
 ושור הבר,
 ובהריסות האלה
 נקים פנת תפלה
 למצא מקום
 למקדש מעט.
 אבי נשאר בסף
 ואני כל ימי
 מצויב פגומים
 אל לב השמים.

- א. על פי השיר, שאף האב "למצוא מקום למקדש מעט", ואילו בנו "מצויב פיגומים אל לב השמיים".
 הסבר והדגם מה אפשר ללמוד מפרטים אלה על האפיון של כל אחד מהם. (12 נקודות)
- ב. אילו שאלות של זהות באות לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר והדגם את דבריך. (8 נקודות)

בהצלחה!